

RIG:s läsekrets känner väl etnologiämnets utveckling och profilering efter Svenssons tid som ämnesföreträdare. Det vore på något sätt ojuste, i vilket fall anakronistiskt, att söka etikettera hans gärning i ett ordval, som växt fram i senare decenniernas teoretiska nyvinningar i internationella kontakter inom t.ex. sociologi och antropologi. Däremot kan man fundera över var och hos vem vi finner den djupa och mångsidiga kompetens som Sigfrid Svensson ägde vad gäller museikunskap och människors förankring i de ting och miljöer som omgav dem, främst på landsbygden?

Summa summarum: Minnesskriften över Sigfrid Svensson ger en historisk skildring över etnologiämnets framväxt och ämnesprofil, knuten kring en av ämnets starkaste företrädare. Bokens signum är främst, att den bär fram en sällsynt levande och generös bild av en oegennyttig forskare och kollega.

Sigfrid Svensson bör få sista ordet i några meningar, som vittnar om hur han såg sitt ämne vidgas mot sociala sammanhang och tankevärldar, som sedermera yngre etnologer gav sig i kast med.

”Monografiska arbeten borde också uppmuntras, där bondekulturens förändringar i en viss bygd behandlas som ett enhetligt problem skärande över olika slag av folkliga traditioner. Där alltså förändringarna och dess orsaker, själva dynamiken, görs till huvudtema. Inga drag av denna helhetsbild är därvid så svåra att få grepp om som de immateriella, tidsandans, tänkesättets, känslolivets och livsåskådningens förändringar” (s. 164 i *Från gammalt till nytt 1977*).

Tordis Dahllöf, Uppsala

Namnlängdsboken. Historien bakom namnen i almanackan. Eva Brylla (red.). Norstedts Ordbok, Stockholm 2000. 155., ill. ISBN 91-7227-204-X.

Bengt af Klintberg: *Namnen i almanackan.* Norstedts Ordbok, Stockholm 2001. 453 s. ISBN 91-7227-292-9.

”Jag funderar på Christoffer om bebisen jag väntar i augusti blir en pojke. Vad tycker ni om det?” I diskussionsforumet *Namnsnack*, som finns på webbplatsen Föräldrarnätet, kan man dagligen läsa inlägg som detta. Någon frågar, andra svarar och ibland löper diskussionerna över lång tid. Men inläggen kommer inte bara från blivande föräldrar utan handlar minst lika ofta om

olika aspekter av namn, som om det finns klassrelaterade namn eller inte, vilka namn och stavningar som är ”bra” eller ”dåliga” och om namnmodets skiftningar. Inläggen är många och ett flertal av dem som deltar gör flera inlägg varje dag.

Jag har följt diskussionerna i snart ett år och läst åtskilliga tusen inlägg. De som deltar gör det under pseudonym, men möjlighet finns att presentera sig själv, mer eller mindre anonymt, i en informationsruta. De flesta som där eller under diskussionens gång berättat om varför de deltar, har inte något professionellt intresse för namn. Några av dem som väntar barn står inför ett faktiskt val av namn, men flertalet är bara intresserade av namn i allmänhet. Möjligen är det allmänna språkintresset större än i andra diskussionsgrupper men långt ifrån alla delar det.

Böcker om personnamn, som det finns en hel del av, har förstås en given läsekrets bland dem som väntar barn. För den stora grupp människor som helt enkelt tycker att namn och namngivning är ett intressant ämne är Bengt af Klintbergs *Namnen i almanackan* en guldgruva. Man får nämligen inte endast kunskap om de olika dagarnas namn utan också om folkliga föreställningar och märkesdagar, om religiösa högtider och helgonlegender. Boken har sitt ursprung i det arbete med att skapa en enhetlig svensk namnlängd som inleddes 1996 och där Klintberg ingick som representant för folkminnesforskningen.

I *Namnlängdsboken. Historien bakom namnen i almanackan* skildras tillkomsten av den sedan 2001 gällande svenska namnlängden. Bakgrunden till att man bestämde sig för att arbeta fram en sådan är den situation som uppstod då Vetenskapsakademiens privilegium att trycka almanackor upphörde genom ett riksdagsbeslut 1972. Privilegiet hade man fått 1749, i första hand för att de astronomiska beräkningarna skulle bli mer korrekta. Även om syftet således inte var att en gång för alla slå fast vilken dag ett visst namn skulle ha i almanackan, innebar det att namnlängden stabiliserades. Fram till dess kunde ett och samma namn byta plats år från år. Den då gällande namnlängden gick tillbaka på de kalendarier över helgondagar som upprättats under medeltiden. Många av helgonnamnen var okända i det protestantiska Sverige eftersom de äldsta svenska almanackorna hade tyska förebilder. De svenska helgonen, som Erik och Birgitta, fördes dock in på de dagar som länge varit deras minnesdagar, liksom kungligheter och namn. Denna namnlängd gällde fram till 1901, då en kommitté tillsatt av riksdagen presenterade

en omarbetad namnlängd som tog mer hänsyn till det levande namnskicket. Man ersatte då t.ex. Heliodorus och Aristarkus med Helga och Arne, namn som bars av ganska många svenskar.

Så såg det alltså ut i svenska almanackor fram till 1972. När Vetenskapsakademiens privilegium upphörde innebar det att i princip vem som helst kunde trycka almanackor och placera in vilka namn som helst var som helst. Esselte Almanacksförlag gav Roland Otterbjörk, välkänd expert på förnamn, i uppdrag att utarbeta en ny namnlängd, där namnet från 1901 skulle kompletteras med två nya namn. Många vanliga namn saknade nämligen namnsdag. Denna trenamnslängd introducerades 1986 men fick snabbt mycket kritik. Almanackorna från Esselte innehöll nu drygt tusen namn, varav en del tedde sig mycket märkliga och alltför ovanliga. 1993 tog man därför i bruk en ny tvånamnslängd, utarbetad av Per Henningsson, som framstod som betydligt modernare.

Men inte heller denna undgick kritik. Alltför många smeknamn stod upptagna och det engelska/amerikanska inslaget var alltför stort, menade många. Dessutom hade hela 46 stycken namn flyttats från den plats de hade i 1901 års namnlängd. Vid mitten av 1990-talet fanns två olika namnlängder i bruk: tvånamnslängden från 1993 och 1901 års namnlängd. Vissa namn fanns bara i den ena och vissa fanns visserligen i bägge men var placerade på olika dagar. Ett arbetsutskott bildades, efter påtryckningar av almanacksförlagen, bestående av företrädare för olika almanacksintressenter som Svenska Akademien, Språk- och Folkminnesinstitutet (SOFI), Svenska språknämnden, folklivsforskare och almanacksutgivare. Den gemensamma namnlängd man enades om efter flera års arbete togs i bruk 2001 och används nu av alla svenska almanacksförlag.

I *Namnslängdsboken* beskrivs arbetet med att sammanställa namnlängden, vilka överväganden som gjorts då man placerat olika namn tillsammans och varför ett visst namn står på en viss dag. Efter en inledande artikel av Sture Allén och Bo Svensén om den nya namnlängdens bakgrund följer en artikel av Eva Brylla om hur namnlängderna sett ut i svenska almanackor mellan 1901 och 2001. Denna följs av en översikt av Gustaf Edström över namnlängder i andra länder, en artikel av Bengt af Klintberg och Lotten Wesslén om namnlängden, kyrkan och folktraditionen och slutligen en beskrivande redovisning av namnens placeringar i de olika almanackorna av Birgitta Lindgren. Boken avslutas med 2001 års namnlängd dels uppställd i datumordning

respektive bokstavsordning, dels listor över de 100 vanligaste tilltalsnamnen bland flickor respektive pojkar 1999, såväl i rangordning som i bokstavsordning.

Detta är en klargörande och spännande bok men troligen mest av intresse för den som är intresserad av namnlängderna i sig. Klintbergs bok lär däremot få en bredare läsekrets. Här kombineras flera av de aspekter som kan läggas på förnamn och som flitigt diskuteras på *Namnsnack*: namnens betydelse och ålder, deras språkliga utveckling och kulturhistoria, nutida namnfrekvens och trender i dagens namnskick. Den är både intressant och underhållande. Efter en inledning går författaren igenom almanackan kronologiskt och börjar med Nyårsdagen, som saknar namnsdag, för att sluta med Nyårsafton då namnet är Sylvester.

Varje dag och dess namn upptar ungefär en sida och man kan läsa om bl.a. folkliga föreställningar kring dagen namn: på Anna-dagen (9 december) skulle julölet bryggas och man talade om ”Anna med kanna”, och på Karolina-dagen (20 maj) skulle man så lin – eftersom ordet lin ingår i namnet borde det vara en bra dag för detta arbete! Läsaren får också veta hur länge namnet varit i bruk i Sverige: Conny/Konny (21 maj) har använts som officiell namnform i Sverige sedan 1876 och Eleonora (11 juli) kom till Sverige 1620, då Maria Eleonora av Brandenburg gifte sig med Gustav II Adolf.

Vidare får man uppgifter om hur många som bar ett visst namn vid millennieskiftet: t.ex. 51 000 heter Barbro (4 december), 4 500 Ralf eller Ralph (27 mars). Smekformer nämns också ibland, som att det är vanligt att man kallas Björne eller Nalle om man heter Björn (18 juni) eller att Kattis i vår tid är en vanlig smekform för Katarina (25 november). Kända personer som bär de olika namnen tas som exempel för att illustrera geografisk utbredning: Frank (4 oktober) är vanligast i Västsverige; brottaren Frank Andersson kommer från Trollhättan. Eller modetrender: Terese/Therese (26 april) var särskilt populärt på 1970- och 80-talen och simmerskan Therese Alshammar är född 1977.

Särskilt roligt tycker jag det är att de gamla helgonnamnen, som i många fall försvann i och med 1901 års namnlängd, också finns med. Majoriteten av dessa är säkerligen okända för de allra flesta. Men här får läsaren t.ex. veta att Rochus var ett franskt 1300-talshelgon som vårdade människor som insjuknat i böldpest och därefter blev de pestsmittades speciella skyddshelgon. Innan namnet byttes ut mot Brynolf var 16 augusti hans dag. När man bytte till mer välkända namn valde man ofta ett namn som lät något sånär lika.

Ibland berodde det dock på ganska vitsiga associationer hos kommittémedlemmarna: att Enar (26 september) fick ersätta Cyprianus berodde förmodligen på att enbuskar och cypresser har åtminstone vissa likheter!

Namnen i almanackan är en intressant och mycket läsvärd bok. Den är både mer genomarbetad, intressantare och aptitligare än många andra förnamnsböcker som finns att tillgå. *Namnen i almanackan* är emellertid också en bok för den som är intresserad av kulturhistoria. För, som Klintberg skriver i inledningen: "Våra förnamn står i almanackan inte bara för att vi ska veta när vi kan fira namnsdag, de påminner oss också om vår kulturhistoria."

Charlotte Hagström, Lund

Ylva Hagström m.fl. (red.): *Porträtt utan ram. Kön och sexualitet bortom strukturalismen*. Studentlitteratur, Lund 2000. 225 s., ill. ISBN 91-44-01071-0.

Britta Lundgren & Lena Martinsson (red.): *Bestämna, benämna, betvivla. Kulturvetenskapliga perspektiv på kön, sexualitet och politik*. Studentlitteratur, Lund 2001. 234 s. ISBN 91-44-01570-4.

Under de senaste åren har ett intresse för poststrukturalistiskt orienterade perspektiv med uttalat radikala och kritiska ansatser gjort sig gällande inom etnologisk köns- och sexualitetsforskning. Ett uttryck för detta intresse är antologierna: *Porträtt utan ram. Kön och sexualitet bortom strukturalismen* (2000) och *Bestämna, benämna, betvivla. Kulturvetenskapliga perspektiv på kön, sexualitet och politik* (2001). Likheterna mellan dessa antologier är på flera sätt uppenbara. De är båda resultat av teamwork på en institution. Bakom *Porträtt utan ram* står nio forskare vid Etnologiska institutionen i Göteborg, bakom *Bestämna, benämna, betvivla* tio forskare vid Institutionen för kultur och medier i Umeå.

Den gemensamma ingången för författarna till artiklarna i den förra är kön, sexualitet och representationer. I inledningsavsnittet formuleras ansatsen i och syftet med antologin utifrån titeln: "Porträtt utan ram, är ett metaforiskt uttryck för det tillfälliga och föränderliga i meningsbärande uttryck – representationer – som jag, du, man, kvinna, pojke, flicka, hetero-, bi-, eller homo-sexuell. Porträtt utan ram står också för en metodiskussion. Hur skapar etnologer och andra forskare bilder av

människor? ... Kan man porträttera någon utan ambitionen att vara allomfattande, utan att sträva efter att visa hur individen är? Att inte sätta ram runt representationen betyder också att man vägrar se den som given. Intresset för de villkor och meningsgivande sammanhang som möjliggör den ökar" (Martinsson 2000:5).

I *Bestämna, benämna, betvivla* är den gemensamma ingången för författarna kön, sexualitet och politik. Här formuleras i inledningsavsnittet några av de frågeställningar som syftar till att väva samman artiklarna: "Hur kan vi visa på hur människor enskilt eller tillsammans agerar politiskt och har politiska mål? Hur skapas politiskt kön i exempelvis debatt, opinionsbildning, familjeberättelser och partiprogram? Och hur kan vi diskutera den kritiska könsforskarens politiska roll? ... Fokus i antologin rör sig mellan "forskningsobjektet" och forskaren som subjekt. På detta sätt vill vi visa hur forskningens praktik i alla sina led involverar och inkluderar en politisk dimension som kan göras mer eller mindre explicit" (Lundgren 2001:11).

Artiklarna i båda böckerna är strukturerade utifrån tre teman. I *Porträtt utan ram* benämns de "Imaginära gestalter", "Performativa porträtt" och "Queer kroki". Det första behandlar representationer av kön och sexualitet i medier och politik. Här återfinns bl.a. en artikel av Magnus Mörck om feminism och sexism i Hollywood utifrån kalkonfilmen "Wow! Min fru är en sexig jätte". Mörck beskriver syftet med artikeln som att han vill undersöka hur ett feministiskt budskap samspelar med typiska Hollywoodkonventioner. Här återfinns även Carina Kullgrens artikel om "Jan i Skrolycka", där Selma Lagerlöfs *Kejsarn av Portugallien* läses som en kritik av könsordningen. Redan här kan man därmed också konstatera att antologins artiklar inte väjer för rent textbaserade undersökningar.

Under det andra temat presenteras tre artiklar om representationsforskningens metodiska problem (se Åsa Anderssons och Barbro Johanssons artiklar nedan) medan det tredje temat, "Queer kroki", innehåller några formexperiment med den vetenskapliga framställningen. I en av dessa artiklar, "Vem är Björn? Manlighetskonstruktioner och omförhandlingar av kön", riktar Marie Nordberg kritik mot Anthony Giddens teori om sammanhållna subjekt och identiteter och pläderar i stället för en förståelse av identitet som berättelse, eller snarare som en mängd olika berättelser vilka framträder beroende av vilken position subjektet talar utifrån. I en annan artikel, "Elin – om kroppar, rum och det svårgripbara", experimenterar Ylva Hagström med